

NOVASTON

Vodič

Rako preživeti "korona" situaciju, IV deo

ŠTA ČEKA GLOBALNU EKONOMIJU?

Kako se korona virus širi po svetu, tako problemi sa kojima se suočava globalna ekonomija postaju sve veći. Neke procene govore da, nakon ove krize, svetska privreda više neće biti ista. Gotovo svi sektori industrije su već izuzetno pogođeni, s tim da će se sa posledicama suočavati drugačije. A kako, ostaje nam da vidimo u danima koji dolaze.

Prema McKinsey istraživanju, najveći udar su već pretrpeli turizam i ugostiteljstvo, kao i avio kompanije. I kompanije u sektoru gasa i nafte osećaju posledice krize, a slično će biti i sa bankama i problemima likvidnosti i redukovanja aktivnosti. Posledice je osetila, i to u velikoj meri, i tekstilna industrija koja usled problema u lancu snabdevanja, ograničenja kretanja i zatvaranja prodavnica ima smanjenu potražnju za proizvodima.

Na globalnom planu svetske berze su agresivno reagovale na COVID-19 i gubici na globalnim berzama u manje od dva meseca su procenjeni na više od USD 16 biliona (16.000.000.000.000), što

je ekvivalent zbiru BDP-a (prema standardu kupovne moći za 2019. godinu. – izveštaj MMF-a) Japana, Nemačke, Rusije i Španije i smatra se jednim od najvećih padova vrednosti u istoriji svetskog trgovanja. Rizične investicije nisu uobičajene, pogotovo ne u doba globalne krize, a zlato je do sada uvek bila sigurna luka za investitore kada su suočeni sa nepoznatim. Međutim, cena zlata još uvek nije imala trend visokog rasta delom zbog stabilnosti američkog dolara, a delom zbog drugih potresa na tržištu koji su se desili u prethodnom periodu. Ali ipak je za očekivati trend rasta u narednom periodu.

Što se tiče pozitivnih uticaja, vidimo povećanje aktivnosti u oblasti medicine i farmacije, e-commerce uslugama i dostavnim uslugama. Ove industrije se za razliku od ostalih industrija suočavaju sa problemima nedovoljnih kapaciteta za realizovanje svojih usluga, kao i različitim regulatornim ograničenjima koja otežavaju nesmetan protok robe kako na

globalnom planu, tako i unutar granica jedne države.

Sada se već uveliko postavlja pitanje da li globalnu ekonomiju čeka stagnacija ili možda neki drugi scenario? Iako je još rano za bilo kakvu prognozu, predviđanja su da će globalna ekonomija imati značajne izazove u 2020. godini, a vrlo verovatno i u 2021. godini. Najveći ograničavajući faktor za davanje preciznijih procena o tome kakav će COVID-19 imati uticaj na ekonomije širom sveta, pa i ekonomiju Srbije, jeste što i dalje imamo mnogo pitanja na koja nemamo jasne odgovore koji nam mogu dati jasne smernice prilikom projekcija. **Pretpostavka da će doći do promena i slabljenja virusa usled toplijeg vremena (negativan uticaj temperatura iznad 24°C na virus, pretpostavka koja još nije potvrđena)? Da li se može/treba računati na sezonalnost i ponovnu pojavu virusa? Koliki je stvarni broj zaraženih u odnosu na stopu smrtnosti? Kako će uticati političke i mere koje vlade širom sveta budu sprovele u cilju suzbijanja virusa odnosno kako će ljudi i kompanije reagovati na celokupnu situaciju? Koliko će biti otporni zdravstveni sistemi u procesu suzbijanja virusa? Da li će se pronaći vakcina**

protiv virusa i još bitnije, u kom trenutku? Kad budemo imali jasnije odgovore na ova pitanja i slična pitanja koja će se u narednom periodu nametnuti, moći ćemo da uradimo relevantnije procene i projekcije i formirati očekivanje kako će ova kriza uticati na budući rast svetske ekonomije.

Do tada, pratite, analizirajte, čitajte. Tragajte za odgovorima na ova i druga pitanja. Ono što je jedino izvesno je da nas čeka jedna nova neizvesnost, jedna jednačina sa više nepoznatih. A kako ćemo je rešiti to će biti isključivo na svima nama, celom društvu i zajednici.

Mladen Mladenović,
Senior Lead Associate

ŠOPING CENTRI I KORONA VIRUS DA LI SE VRAĆAMO NA POČETAK?

Tokom proteklih 20 godina, bili smo svedoci cvetanja šoping centara kako u Evropi, tako i na Balkanu koji je tokom devedesetih godina kaskao zbog različitih geo-političkih prilika. Ipak, na vrhuncu svog razvika, ritejl sektor mora da se nosi sa najnovijim neprijateljem – korona virusom.

Od proglašenja pandemije, čak i pre zatvaranja šoping centara, videli smo nagli pad u posetama i zaradi šoping centara. Dok trend samoizolacije polako gura potrošače u pravcu online kupovine, šoping centri su primorani da se drže po strani i čekaju svoju priliku. Većina investitora je već uvela kratkoročne mere kako bi opstali, ali za dugoročni opstanak ipak je potreban dogovor i podrška vlada država iz regiona. Kako kupovina u šoping centrima podrazumeva dosta ljudi u zatvorenom prostoru, pretpostavlja se da će proći neko vreme pre nego što se potrošači vrate svojim navikama, čak i kada se situacija sa korona virusom znatno smiri.

Pravi izazov leži u tome da lokalne franšize, brendovi i

distributeri prežive period bez prodaje. Da bi se ovo desilo, potrebno je da vlade regiona 'uskoče' i pomognu kako bi bitni igrači opstali na tržištu i kako bi zadržali svoje radnike. Takođe je važno da u periodu koji dolazi države smanje poreze na privremeno zatvorene objekte, kako bi olakšali teret koji šoping centri mogu da iznesu.

Ipak, ono što je olakšavajuća okolnost za zemlje Balkana je što su potrošači u uzburkanoj prošlosti već naviknuti na veće promene, te se pretpostavlja da će traumatizacija potrošača biti dosta manja nego na zapadu. Trenutna samoizolacija i socijalno udaljavanje bi trebalo da utiču na ljude da jedva dočekaju fizičko kretanje i kontakt napulju, što bi moglo da vodi do naglog skoka prodaje sportske opreme.

Neki od tržnih centara su brzo shvatili da u ovom teškom periodu mogu ostati relevantni potrošačima jedino tako što će se staviti zajednici na raspolaganje. Kao primer, NEPI Rockcastle koji je donirao

150.000 EUR zarad borbe protiv COVID-19, a neki od njihovih centara su takođe pokrenuli socijalno-odgovorne kampanje u kojima se ili od potrošača traži da ostanu kod kuće, ili im se na kanalima centara pruža mogućnost zanimacije tokom dana samoizolacije.

Većina centara na Balkanu je brzo reagovala na krizu i okrenuli su se jedinoj stvari koja im omogućava da i dalje promovišu svoj brend – deljenje saveta kako da se ponašaju tokom krize i kako da im što brže prođe obavezni deo izolacije.

Trenutno ne postoji pretpostavka kada bi situacija sa korona virusom mogla da se razreši, tako da je nemoguće znati tačan uticaj pandemije na šoping centre, ali jedno je sigurno – što duže traje to će biti teže (ali ne i nemoguće) šoping centrima da se vrate na nivo pre pandemije. Uz solidarnost država sa svojim merama, banaka sa povoljnim kreditima, i promenom strategije – moguće je očekivati da će nakon pandemije šoping centrima širom regiona ponovo koračati brojni potrošači, bezbrižni kao što su bili i pre marta 2020. godine.

ZAŠTO JE VAŽAN FACILITY MENADŽMENT U KRIZNOJ SITUACIJI

Facility Management kao zasebna disciplina ima specifičan zadatak da i u ovakvim vremenima krize svetskih razmera omogući nesmetano funkcionisanje ključnih infrastrukture, odnosno da adekvatnim i pravovremenim delovanjem umanjiti uticaj vanrednog stanja na operativnost klijenata i zakupaca.

Iako je osnovni zadatak svakog facility menadžera održavanje i organizacija u samim zgradama i

objektima, nikako se, kao najbitniji resurs, ne smeju zanemariti sami ljudi.

Prema rečima rukovodioca sektora facility menadžmenta u Novastonu, Nenada Krstića, prvenstveno je bitno organizovati niz preventivnih mera koje će omogućiti da prostor kojim upravljamo bude bezbedno mesto za rad.

„U pandemičnoj situaciji prvo što pada na pamet je organizovanje

rada od kuće, kao najsigurnija mera. Međutim, s obzirom na to da se sama funkcija često vezuje za samu situaciju na terenu i operativnost, ovo ne može uvek biti slučaj, te je bitno da za ljude koji ipak i fizički odlaze na posao bude obezbeđen rad na adekvatnoj fizičkoj udaljenosti. Takođe, iako može da bude i veliki finansijski izdatak, potrebno je organizovati redovno čišćenje i dezinfekciju prostora. Organizuje se krizni štab i uspostavljaju se jasne linije direktne komunikacije, kao jedini validni izvor informacija u vanrednom stanju. Možda je najbitnije u ovoj situaciji da se pripremimo na udar koji će pandemija izvršiti na samo poslovanje. Potrebno je da postoji jasan akcioni plan delovanja

koji će se prezentovati kako zakupcima prostora, koji će evidentno trpeti gubitke zbog pada prometa ili čak, prinudnog zatvaranja prostora, kao i investitorima koji će takođe težiti da izbegnu gubitke zbog izazova na tržištu. Taj plan bi se oslanjao pre svega na uštede i optimizaciju posla koje bi koristile svim stranama u poslovnoj jednačini. Na taj način, i preko konstantne komunikacije koja bi se oslanjala na upite o tome šta mi možemo da uradimo da poboljšamo situaciju, kao ozbiljan FM pokazaćemo svima da čak ni ova globalna kriza ne može da nas uhvati nespremne i da uvek možemo da izvučemo maksimum iz svake situacije", istakao je Nenad Krstić.

DA LI JE IT INDUSTRIJA U PREDNOSTI ILI U PROBLEMU?

Ukoliko se sagleda celokupna situacija i sve grane industrije, možemo reći da IT industrija spada u red onih koje nisu direktno pogođene aktuelnom pandemijom. Prognoze idu dotle da će, na duže staze, ova industrija biti i jedna od onih koje bi mogle da profitiraju, ukoliko nisu u direktnoj vezi sa najpogodnijim sektorima – turizmom, ugostiteljstvom, saobraćajem itd.

Da li ovo znači da su u prednosti u odnosu na situaciju ili ipak u problemu? Možemo reći i jedno i drugo. IT kompanije koje su povezane sa sektorom turizma i putovanja će se sigurno nositi sa velikim problemima i negativnim posledicama. Ako prihodi domaćinstava i fizičkih lica padnu, potrošnja mimo one osnovne će takođe pasti, što može uticati i na IT kompanije iz oblasti zabave.

Globalna industrija usluga informacionih tehnologija (IT) može očekivati pad ukupnog prihoda za najviše 3 do 4 procenta, jer usporavanje preduzeća izazvano pandemijom korona virusa uzima danak u ce-

lom svetu. S obzirom na to da Indija daje glavni doprinos svetskim IT uslugama, pad od skoro 4 procenta u globalnoj IT potrošnji verovatno će imati uticaja i na Indiju. Ne uzimajući u obzir sopstveni IT sektor u Indiji, prema procenjenoj stopi pada, Indija će izgubiti preko 5 milijardi USD samog izvoza IT usluga. Ovo može biti značajana prekretnica, jer globalno ekonomsko usporavanje službeno je odvelo svet u recesiju, a mnoge rukovodioce smanjenju plata i otpuštanjima. S velikim brojem Indijaca nerezidenta koji se bave IT uslugama sa gigantima globalne industrije, ovo može biti veliki razlog za zabrinutost.

Prema projekcijama kompanije za analizu tržišta IDC, uticaj na ukupnu IT industriju sveta jasnije će se prikazati kako se godina bude odvijala, a do tada će imati jasan i tačan obim uticaja na Indiju. Prateći ove projekcije i uzimajući u obzir koliko je IT industrija značajna za Indiju, usporavanje ukupnih IT troškova širom sveta može koštati Indiju milijarde dolara.

IDC analiza takođe kaže da će se, iako se hardverske kompanije suočiti sa maksimalnim uticajem, efekat preneti i na industriju softvera i usluga širom sveta. Prema Indijskoj fondaciji za jednakost robnih marki, IT i BPM (upravljanje poslovnim procesima) industrija Indije doprinela je sa 177 milijardi dolara u fiskalnoj godini 2019, od čega 137 milijardi dolara dolazi isključivo iz izvoza, ili preduzimajući indijski IT giganti.

Iako je teško proceniti kako IT industrija može rasti ili se smanjiti u ukupnom obimu kroz fiskalnu godinu 2020 (zbog izbijanja korona virusa), cifra je prilično zabrinjavajuća. Sa alarmantnim projekcijama koje pokazuju koliko to može dugoročno koštati svet, ostaje da se vidi kako će globalni IT igrači kao što su TCS, Cognizant, Infosys, Vipro i drugi stakeholderi u industriji da inoviraju i prilagođavaju novim ekonomskim parametrima u cilju savladavanja negativnih posledica. Pošto je čitava tehnološka industrija pretrpela veliki udarac, posledice po IT usluge mogu biti veće od preliminarnih procena.

OGNJEN ŠKOBO

Nekoliko primera iz IT sveta (izvor TrendForce):

- ♦ Proizvodnja mobilnih telefona projektuje se na pad od 12%. Apple je potvrdio probleme u lancu nabavke koji će uticati na kašnjenja i pomeranja proizvodnih planova
- ♦ Svi veliki IT sajmovi su otkazani (Mobile World Congress u Barseloni je jedan od najvećih)
- ♦ Nekoliko proizvođača optičkih kablova smešteno je u Vuhanu, gde je centar virusa i, zajedno imaju udeo u oko 25% svetske proizvodnje. Implementacija 5G mreže u Kini će verovatno kasniti zbog nedostatka optičkih kablova
- ♦ DRAM i NAND flash tržište će verovatno biti bez uticaja s obzirom na visok stepen automatizacije u fabrikama
- ♦ Laptopovi, pametni satovi i zvučnici imaće najveći pad u odnosu na inicijalne planove proizvodnje

Prema rečima Ognjena Škoba, suosnivača i generalnog direktora studija Kroon, ako IT sektor definišemo kao sektor u koje se kompanije oslanjaju na tehnologiju da svojim korisnicima dostave usluge, onda možemo reći da u taj sektor spadaju kompanije iz niza in-

dustrija.

“Svakako vidimo da je situacija pogodila travel i transport industrije više nego druge, te bez obzira da li IT ili ne, kompanije iz ovih sfera primaju teže udarce recesije. Za neke industrije kao sto je fit-tech, edutech i sl. situacija nije tako loša. Potreba za ovakvim alatima i vidovima rada, zabave, učenja, komuniciranja skače i njihove mogućnosti se cene više. Što se tiče Srbije, slično kao i na drugim tržištima - za industrije i kompanije koje su najviše pogođene važiće "Survival of the fittest" pravilo, a što se tiče IT firmi koje baziraju svoja poslovanja na outsourcing-u ne vidim da će potreba sa kvalitetnim uslugama i timovima pasti. Tehnologija će i dalje biti primarni alat za rešavanje problema, a kadra će i dalje biti manjak.

Kao i uvek, koliko dalekosežne će biti posledice izazvane pandemijom možemo samo da spekuliramo. Međutim, ako se okrenemo nekim pozitivnim ishodima koja će ova situacija doneti jeste da se nadamo povećanju svesti o zagađenju i globalnom otopljanju, analizama i promenama postojećih odnosa u društvu, načinu na koji živimo i radimo, kao i promenama prioriteta u društvu.”, dodao je Ognjen Škobo.

DA LI ĆEMO OPET LETOVATI BEZBRIŽNO?

Pandemija izazvana COVID-19 virusom predstavlja ogroman izazov za turizam. Celokupna situacija je dovela do ograničenja putovanja, otkazivanja događaja radi izbegavanja rizika, što je dalje ostavilo teške posledice na sektor putovanja i turizam - hotele, rent-a-car kompanije, kruzere, turističke atrakcije, a posebno na avio-kompanije. Hiljade avionskih letova je otkazano širom sveta dok avio-kompanije pokušavaju da izađu na kraj s padom potražnje.

Međunarodno udruženje za vazdušni saobraćaj (IATA) objavilo je ažuriranu analizu ekonomskog uticaja na vazduhoplovnu industriju posle izbijanja korona virusa gde predviđa gubitak prihoda od 314 milijardi dolara.

Mada COVID-19 nanosi štetu širom sveta, jedan sektor je u usponu – operateri privatnih avionskih letova, piše kanadski list *Globe and Mail* (The Globe and Mail). Potražnja za privatnim avionima je skočila poslednjih nedelja, ukazuje ovaj magazin, jer su kompanije izvlačile svoje zaposlene iz regiona zahvaćenih korona virusom ili su bogati putnici želeli da izbegnu druge ljude na aerodromima ili komercijalnim letovima. Takođe, porodice iznajmljuju privatne avione da zaštite svoje starije članove ili da izbegnu prešadanja u različitim gradovima.

Osnivač kompanije Džetli (Jettly Inc.) koja funkcioniše kao Uber za privatne avione, rekao je da

su zahtevi udvostručeni na oko 6.000 dnevno.

Što se tiče turizma, očekuje se da će mala i srednja preduzeća (koja čine oko 80% turističkog sektora) biti posebno pogođena. To bi moglo uticati na sredstva za život miliona ljudi širom sveta, uključujući ranjive zajednice koje se oslanjaju na turizam kao na pokretač svog razvoja i ekonomske inkluzije. Menadžeri najvećih hotela već prijavljuju značajna otpuštanja. Samo u SAD, od 15. aprila, skoro 8 od 10 hotelskih soba bilo je prazno, a hoteli su izgubili više od 13 milijardi dolara prihoda. Ova brojka se brzo uvećava, jer su hoteli koji trenutno rade na gubitku više od 500 miliona dolara prihoda

da dnevno, na osnovu trenutnih i budućih stopa popunjenosti. Ovaj tempo znači gubitak od 3,5 milijarde dolara svake nedelje i samo će dodatno eskalirati kako se situacija pogoršava. Većina hotelijera već prijavljuje predviđene gubitke prihoda veće od 50% u prvoj polovini godine.

Prema rečima Miloša Vukovića, CEO Fidelity Consulting, iz Crne Gore, ove godine će se na primorju piti najjeftinija kafa. "Podsjetimo, prema MMF-u, BDP Crne Gore će pasti 9%, što je uz Hrvatsku najveći pad

u regionu. Obzirom da imamo sličnu turističku ponudu (sunce i more, oslanjanje na špic sezone), Hrvatska će nam biti najveći konkurent u privlačenju turista iz Srbije i BiH koji će odigrati ključnu ulogu za spas turističke sezone. Kada govorimo o domaćim turistima, situacija je sljedeća: udio noćenja domaćih gostiju u ukupnom broju noćenja iznosi oko 5%, što znači da domaći gosti nisu generisali značajniju potrošnju u turizmu. Na kraju, nisu ni mogli: sa prosječnom platom od 525 eura (u privatnom sektoru značajno manjom nego u javnom) i padom kupovne moći domaćeg potrošača koji je izazvan korona virusom, biće jako teško značajnije uticati na povećanje potrošnje domaćih gostiju u turizmu.", istakao je Miloš Vuković.

Na osnovu trenutnih procena popunjenosti u bliskoj budućnosti, skoro 3,9 miliona mesta je ili eliminisano ili će biti eliminisano u narednih nekoliko nedelja. Pojedinačni hoteli i glavni operatori za naredne mesece planiraju popunjenost ispod 20%. Sa takvim brojkama, hoteli mogu jednostavno zatvoriti svoja vrata, što predstavlja neposredan rizik za 33.000 malih preduzeća.

Kada je reč o našoj zemlji, prema rečima direktora Nacionalne asocijacije turističkih agencija Srbije (JUTA) Aleksandra Seničića ove godine gubici u turističkoj privredi mogu da iznose oko milijardu evra, bez gubitaka aviokompanije Er Srbija, zbog pandemije virusa Covid-19.

Svetska turistička organizacija (UNWTO) pojačala je saradnju sa Svetskom zdravstvenom organizacijom (WHO). Dve agencije UN-a sastale su se u Ženevi kako bi dalje unapredile koordinirani odgovor na COVID-19. Za svoju početnu procenu, UNWTO uzima SARS scenario iz 2003. kao merilo, uvažavajući veličinu i dinamiku globalnih putovanja i trenu-

tnih poremećaja, geografsko širenje COVID-19 i njegov potencijalni ekonomski uticaj i procenjuje da bi globalni dolasci međunarodnih turista u 2020. godini mogli biti smanjeni između 20-30%, što bi moglo prerasti u gubitak od 300 do 450 milijardi američkih dolara potrošnje od strane međunarodnih posetilaca.

Svetski odbor za putovanja i turizam (WTTC) upozorio je da bi moglo doći do gubitka čak 50 miliona radnih mesta širom sveta u industriji putovanja i turizma koja trenutno čini 10% globalnog GDP-a. Očekuje se da će Azija biti najteže pogođena. Nakon završetka pandemije, oporavak bi mogao da traje do 10 meseci.

Kada je u pitanju Hrvatska, prema rečima Gordane Zagorec, MBA, savetnice u turizmu, za neometano pružanje turističkih usluga u širem smislu reči potrebno je otvoriti granice (uz posebne kontrole na graničnim prelazima), te dočekati turiste sa svim primerenim merama higijensko-epidemiološke zaštite. „Obzirom da spadamo u države (uz Grčku, Albaniju, Island, Gruziju) gdje prihodi od

turizma premašuju petinu BDP-a te su vrlo značajni i za druge povezane djelatnosti, očekujem da će se prepoznati potreba za otvaranjem granica makar djelomično, te najkasnije s 1. lipnjem. Vjerujem da će i Europska unija preporučiti uspostavu redovitih zračnih, kopnenih i pomorskih veza među svojim članicama gdje je epidemiološka situacija pod kontrolom. Ako tome bude tako oko 15.6. već možemo očekivati prvi priliv stranih turista, makar iz bližih zemalja: Slovenije, Austrije, Mađarske, Češke, Njemačke, čak i Italije. Prema tradicionalnoj siječanjskoj anketi Ministarstva turizma o investicijama u turizam, ove godine procijenjena vrijednost ulaganja u hotelski i turistički sektor iznosila je milijardu i 76 milijuna eura. U privatnom sektoru najavljivana su ulaganja u hotele, kampove, nautiku i ostale vrste smještajnih objekata, sadržaje i atrakcije, a u javnom sektoru u centre za posjetitelje, plaže, šetnice. Neizvjesno je hoće li se te pokrenuta investiranja realizirati planiranim tempom, no vjerovatno neće zamrijeti na duži period kako je to bilo s krizom 2009. godine. Moglo bi biti odgođeno za 2021 ili 2022 godinu, za kada se predviđena uspostava/ normalizacija između turističke ponude i potražnje, a i

uloga banaka biti će tada iznimno važna u podupiranju poslovanja poduzetnika”, istakla je Gordana Zagorec.

Kao i ranije, UNWTO će merama oporavka pružati smernice i podršku svojim članovima, privatnom i javnom turističkom sektoru, uključujući organizatore turističkih manifestacija i sajmova. Koliko će te mere uspeti da ublaže posledice i nadoknade gubitke, ostaje da vidimo.

Marina Nićiforović,
diplomirani turizmolog,
marketing menadžer,
Novaston Marketing Consultancy

OPORAVAK CIVILNOG VAZDUŠNOG SAOBRAĆAJA I POSLEDICE KOVID 19

Civilni vazdušni saobraćaj je jedna od industrija koja je najteže pogođena globalnom krizom usled Korona virusa. Sa zatvaranjem granica i ograničenjem putovanja došlo je gotovo do kolapsa međunarodnog putničkog saobraćaja. Do ovog nezabeleženog smanjenja u saobraćaju ne dolazi samo zbog političkih odluka pojedinih vlada već u velikoj meri zbog straha ljudi da odu u običnu nabavku, a kamoli da se ukrcaju u avion. Ništa bolja situacija nije ni u jugoistočnoj Evropi gde se saobraćaj svodi na humanitarne ili letove za repatrijaciju državljana, dok samo Croatia Airlines obavlja ograničen broj komercijalnih letova.

Jedini segment vazdušnog saobraćaja koji ovih dana uslovno rečeno funkcioniše je kargo zbog prevoženja tona medicinske opreme širom sveta.

Globalna pandemija je još jednom potvrdila neophodnost velikih nacionalnih kompanija kao što su Air Serbia, Air France, Lufthansa ili Air Canada. Bilo da prevoze svo-

je državljanke zaglavljene u nekom delu sveta, dopremaju medicinsku opremu u vidu preko potrebnih respiratora ili maski ili pak dovoze lekare s jednog na drugi kraj zemalja kao što su SAD ili Kina, nacionalne aviokompanije u velikoj meri učestvuju u naporima svojih vlada na ublažavanju posledica zaraze.

Prema tvrdnjama medicinskih stručnjaka put ka oporavku će biti dug i neizvestan. Ista tvrdnja važi i za avio industriju. Dobra je vest da ćemo sasvim sigurno ponovo putovati. Kako i kada ćemo se osetiti dovoljno sigurno da planiramo putovanje zavisiće od razvoja vakcine, relaksacije mera koje su države uvele i odabranog modela postepenog otvaranja komercijalnog sektora. Aviokompanije kakve danas poznajemo će se transformisati ili proći kroz značajne konsolidacije i rezanje troškova.

Međunarodna organizacija za vazdušni saobraćaj (IATA) predviđa gubitak prihoda u industriji 2020. godine od oko 314 milijardi dolara.

Takozvane lou kost aviokompanije će verovatno imati najviše problema da se prilagode novim standardima letenja najavljenih u vidu praznog srednjeg sedišta i obavezne dezinfekcije i pregleda putnika.

Još jedan važan korak u oporavku industrije će biti podizanje svesti o zdravstvenoj bezbednosti putovanja i neophodnim merama da bi se ona postigla.

Kao što vidimo američke aviokompanije jedva čekaju da povuku

sredstva iz paketa pomoći vlade. Države u našem regionu će morati da donesu slične mere, ali i razmotre neku vrstu regionalne konsolidacije s obzirom na to da obim saobraćaja ne može da se poredi s američkim. Gorka istina je da mnoge manje aviokompanije koje danas poznajemo neće moći same da prežive ovu krizu.

Tamara Bullok,
globalni ekspert
za komunikacije u avijaciji

DA LI ĆE SPORT DOBITI OVU BITKU?

Još od prvih vesti o pojavi novog virusa u Kini početkom ove godine i povratka sportista, trenera i ostalih stručnjaka u sportu iz Kine, počeli su da se naziru prvi obrisi najveće krize u sportu od Drugog svetskog rata. Tada niko nije mogao da naslutiti da će samo dva meseca kasnije doći do globalnog karantina i skoro pa potpunog zaustavljanja sporta.

Prvi na udaru našao se vrhunski fudbal, otkazala su se elitna klupska takmičenja u

Evropi, i gotovo je izvesno da će EURO 2020 u fudbalu, planiran da se održi u junu i julu u čak 12 evropskih gradova, sačekati neko „zdravije“ vreme. UEFA je 1. aprila suspendovala sve utakmice Lige šampiona i Lige Evrope "do daljnjeg". Sve utakmice reprezentaci-

ja koje su zakazane za jun takode su odložene. FIFA i Azijska fudbalska konfederacija složili su se da će odložiti mečeve kvalifikacija za Svet-ski kup u martu i junu. Odložene su nove sezone u kineskim, japanskim i južnokorejskim profesionalnim ligama.

Prema proceni finansijskog časopisa LearnBonds, sve ovo koštaće evropski fudbal 4,1 MILIJARDU EVRA. Najveće posledice osetiće Premijer liga Engleske,

koja će izgubiti više od 1,2 milijardi evra. Španska Primera će izgubiti oko 970 miliona evra, a zatim slede nemačka Bundesliga sa oko 800 miliona evra, italijanska Serija A 700 miliona evra, Francuska liga 400 miliona evra. Mančester Siti je na putu da izgubi čak 412 miliona evra u vrednosti igrača, Barcelona je na drugom mestu sa potencijalnim gubitkom od 366 miliona evra. Slede Liverpool, Real Madrid i Pari Sen-Žermen (353 miliona evra, 350 miliona evra, 302 miliona evra gubitaka).

Sa ovim slaže se i **Miloš Velebit, direktor akademije fudbalskog saveza Azerbejdžana i selektora mladih kategorija nacionalnih selekcija Azerbejdžana**, koji ističe da će ova situacija sigurno uticati na smanjenje ionako vrtoglavo visokih, više milionskih ugovora i budžeta profesionalnih igrača i klubova. „*Usled toga smanjiće se dubok jaz između prebogatih zapadno evropskih klubova i klubova istočne Evrope. Ovakav scenario može imati i pozitivan efekat. Pomalo je postalo dosadno gledati iste timove u završnicama evropskih takmičenja. Profesionalni klubovi će nesumnjivo pretrpeti određene finansijske gubitke, ali će za godinu do dve povratiti sve*

svoje gubitke kroz prihode od televizijskih prava, gledalaca, sponzora... Međutim, posledice u amaterskim klubovima mogu biti znatno drastičnije. U suštini i posle korone, neće biti važno ko igra i koji je rezultat, na kraju fudbal pobedi... I kao što bi rekao čuveni trener Liverpoola, Bil Šenkli „Neki ljudi misle da je fudbal pitanje života i smrti. Uveravam vas da je više od toga.“, istakao je Velebit.

Drama je gotovo istovremeno krenula i preko Atlantika u najpopularnijoj košarakaškoj ligi na svetu - NBA. Nakon što je Rudi Gobert, centar Utah Jazz-a, bio je pozitivan na Covid-19, NBA je bila prva profesionalna liga koja je otkazala sva takmičenja na neodređeno vreme. Ubrzo nakon ovoga otkazana su i takmičenja u okviru NCCA - univerzitetska liga. Gubici se mere milionima dolara (neki navode oko 916 miliona).

Za svaku neodigranu utakmicu igrač NBA gubi oko c. 366.000 evra. NBA je na svojoj internet stranici saopštila da će u okviru mera protiv pandemije korona virusa od 15. maja plate igrača biti smanjene za 25 posto.

Najbrži cirkus na svetu, Formula 1, sredinom aprila otkazuje trke kada su čelnici Mc Laren tima objavili da

su neki njihovi članovi pozitivni na korona virus. Ovo dovodi do toga da Grupa F1 gubi oko 45% svoje tržišne vrednosti na berzi.

I druge masovne sportske događaje zadesila je ista sudbina, pa je tako Londonski maraton odložen za 4. oktobar, Bostonski maraton će se možda održati 14. septembra. Odloženi su i maratoni u Amsterdamu, Parizu i Barceloni. Wimbledon 2020. je otkazan, što je prvo otkazivanje još od Drugog svetskog rata. Roland Garros je pomeren za kraj septembra. Tour de France, najveći događaj u biciklističkom kalendaru, je pomeren za dva meseca.

Najveći događaj svakako predstavlja pomeranje Olimpijskih igara za sledeću godinu. Ovakav čin nije se dogodio u istoriji Olimpijskih igara, ako gledamo mirnodopske uslove. Od prvih Olimpijskih igara održanih 1896. godine u Atini, najveći sportski događaj održavao se na svake četiri godine uz izuzetak 1916. godine zbog Prvog svetskog rata, kao i 1940. i 1944. godine usled Drugog svetskog rata.

Izuzev pauza zbog ratova, do danas ništa nije sprečilo najbolje sportiste da odmere snage u brojnim disciplinama, ali je niz olimpijskih godina uspeo da prekine korona virus.

Ove godine i sportsko penjanje je trebalo da bude nova disciplina na OI. Međutim i to je naravno pomeren, a i ovaj sport, kao i svi njemu bliski (alpinizam, dry tooling) su doživeli negativne posledice pandemije. Prema rečima **Katarine Manovski, sportskog penjača, alpiniste i profesora fizičkog vaspitanja i sporta,**

pandemija korona virusa utiče na sve segmente života

jednog profesionalnog sportiste. **„Ova dešavanja ne pogađaju samo sportiste, već i sve prateće osobe koje čine sistem sporta, lekari, fizioterapeuti, treneri, selektori, mediji, organizatori događaja... Sportisti su onemogućeni da rade ono što najbolje umeju, da treniraju i osvajaju medalje. Većina sportista i rekreativaca brzo se prilagodila i svoje treninge nastavljaju u kućnim uslovima. Za sportiste, sada je vreme da se radi na nekim stvarima za koje se inače, zbog velikog obima takmičenja, nema vremena.”**, istakla

je Katarina Manovski.

Ipak nije sve tako crno. U svemu ovome trenutno dobro profitira gejmerska industrija, pa se tako organizuju virtuelni mečevi u boksu i drugim sportovima koje iz različitih delova sveta iz svojih domova uz #stayhome igraju poznati sportisti. Formula 1 je strimovala svoj prvi Virtuelni Grand Prix svih vremena, sa sve timom komentatora i gostima. Slavne ličnosti, uključujući pevača Liama Pejna i biciklistu ser Krisa Hoja, vozili su jedan protiv drugog i u timovima iz vlastitih domova, u izolaciji.

Jer šta je sport nego borba i pobeda. Pa i situacije kao što je pandemija izazvana COVID-19.

Autor teksta
Danijela Babić,
sportski trener alpinizma

VAŽNO JE ODRŽATI FIZIČKU KONDICIJU

Od samog postanka ljudske vrste, čovek je imao potrebu za kretanjem. Zato nam teško pada ova izolacija, iako smo i u redovnom stanju i svakodnevnim aktivnostima prilično zanemarili kretanje. Šta sada činiti, kako stvoriti zdrave navike i da li u celoj ovoj situaciji možemo izaći kao pobednici, razgovarali smo sa dr sc Tamarom Ratković, profesorom kineziologije sporta.

Koji je vaš savet za situaciju u kojoj se ovih dana nalazimo?

Ako ste ikada trenirali sigurna sam da znate bar pet vežbi koje bi mogli da uključite u svoj svakodnevni ritual. Ukoliko niste, na raznim mrežama ima dovoljno primera za izvođenje vežbi. Vodite samo računa čiji savet slušate. Moje kolege (iz AFC STAR-a) i ja nismo želeli da radimo online časove i da ih naplaćujemo u ovako teškim momentima za sve nas. Pokret je podjednako važan kao i solidarnost. I na njega svi imamo pravo. Zato svakodnevno stavljamo nove ideje vežbi i motivišemo ljude vlastitim primerom kako da se pokrenu.

Šta da rade ne-vežbači?

Za one prave NEvežbače koji ne vole da vežbaju, moj savet

je sledeći: zavrnite rukave i krenite u prolećno spremanje vašeg doma. To je sasvim dovoljna fizička

SAVET: Kako uključiti decu u vežbanje

U zavisnosti od uzrasta deteta možemo prilagoditi i vežbe. Ukoliko imamo bebu, ona nam u vežbanju može biti kao rekvizit - opterećenje koje će učiniti dodatni izazov za naše telo. Ako je dete malo starije, između 2 do 5 godina, možemo kroz jednostavne igre da ih uključimo u vežbanje. Bitno je da im vežbe drže pažnju, pa je moja sugestija da budu osmišljene kroz igru, nadmetanje ili poligone. Ukoliko je dete školskog uzrasta - za devojčice to mogu biti različite vežbe oblikovanja, igre i plesa, a za dečake igre nadmetanja. Uz online školski program i dostupnost raznim društvenim mrežama danas svako može da nađe nešto za sebe.

aktivnost koja će da pokrene vaš metabolizam i aktivira mišiće. A posle uradenog posla osećaćete se pozitivno - prostor u kome boravite će biti čist, time i zdraviji, a vi ste odradili jedan kvalitetan "funkcionalni" trening. Samo obavezno vodite računa da prilikom ovakve fizičke aktivnosti ne vučete ili podižete težak teret. Vaši mišići leđa, u ovom trenutku nisu spremni za takav rad, zato budite pažljivi.

Kako vežbe utiču na našu psihu?

Vežbama delujemo na aktivaciju velikih grupa mišića koji dodatno angažuju rad srca i pluća. Povećava se frekvencija srca, ubrzava se puls, krv cirkuliše brže unutar celog sistema i samim tim izmena se poboljšava. Naš mozak kao glavni "softver" tela dobija više kiseonika, što mu je neophodno za efektivan rad. Na ovaj način

poboljšavamo i koncentraciju. Prilikom aerobnih fizičkih aktivnosti naš hormonalni sistem funkcioniše zdravije.

Određena istraživanja su pokazala da uz redovnu fizičku aktivnost ljudi imaju manje agresivnosti i više fokusiranosti, bolju koncentraciju za mirno rešavanje problema.

Iako se do nedavno mislilo da nervne ćelije nemaju mogućnost obnavljanja, novija istraživanja pokazuju da je upravo umerena fizička aktivnost efikasan način njihove obnove. Duh i telo su dva neraskidiva druga koji podupiru i podržavaju jedan drugog. Stoga na oba trebamo raditi istovremeno - jer kako se kaže "u zdravom telu, zdrav duh" - i naš um i duh su zdravi kada je telo funkcionalno.

A ŠTA SA BESOM?

Vanredno stanje u kome se nalazimo traži prilagođavanja koja su porušila neke naše granice. To lako može da dovede do preopterećenja moći za izdržavanje (toleranciju) besa, eskalacije osećanja, sukoba i uzaludnog trošenja ove značajne snage.

Bilo koje osećanje, pa tako i bes, iza sebe može da sakriva neko drugo. To se dešava, jer smo u detinjstvu naučili da su neka osećanja poželjna i korisna, a druga zabranjena i štetna. Međutim, kada govorimo o besu kao opravdanom i odgovarajućem odgovoru na date okolnosti onda je to znak da nas nešto ugrožava. Bes i srodna stanja poput ljutnje, agresivnog ponašanja, pasivne agresije, predstavljaju odraz čovekovog izlaznog impulsa u prilikama kada se oseća ugroženim, kada mu nešto ruši granice.

Granice su mesto do koga se ja prostirem i od koga počinje ostatak sveta. U tom smislu psihološke granice su subjektivna kategorija i zavise od načina na koji smo vaspitani da doživljavamo sebe. Nekim ljudima (ili u nekim prilikama) granice su slabe i lako se pomeraju ka unutra, tada nevoljno ali lako ustupamo drugima deo svog psihološkog pros-

tora. Suprotno ovome, granice mogu biti pomerene ka spolja, tada ulazimo u tuđi prostor doživljavajući ga kao svoj bez svesti da činimo nešto pogrešno. U svakom slučaju, trenutak kada osetimo bes je onaj u kome osećamo da neko prekoračuje naše granice i ulazi u naš prostor, meša se u našu volju, oduzima nam nešto naše. Bes je zbog toga izvor velike snage i vrlo je važan kako bismo zaštitili svoje granice i svoj prostor. Međutim, nije uvek moguće ili poželjno ponašati se u skladu sa njim. Sposobnost da ustanovimo šta nam smeta i procenimo da li je trenutak pogodan da odreagujemo u skladu sa time kako se osećamo, razlikuje nas od dece i čini odraslima.

Važno je praviti razliku među pokretačima besa, od neposrednog povoda do izvornog uzroka. To je čitav lanac (dete koje plače – umor – naporan dan na poslu – povećan obim posla – loše osmišljen način poslovanja...). Svaki od ovih činilaca je izvor frustracije (potencijalno i besa) i traži posebno rešavanje. Najčešće u datom trenutku na neke ni ne možemo da utičemo. Ono što možemo i što je poželjno jeste da budemo svesni što je moguće više karika u lancu, i da snagu (besa) rasporedimo. Ako je potrošimo na jed-

nu, neprilike rešavamo kratkoročno. Što je više rasporedimo, naši postupci imaju širi i duži domet.

Šta da radimo? Svakako je dobro ustanoviti šta nas sve ugrožava i iz čega šta proizilazi. Nakon toga treba proceniti trenutne mogućnosti i snage za suočavanje. U okolnostima kao što su ove, koje prevazilaze mnoge naše moći, opšte i brzo rešenje ne postoji. Potrebno je staviti u službu svoju (s)trpljenja uz zadržavanje svesti o tome šta nam smeta; i sačekati trenutak u kojem će odbrana sopstvenih granica, svog psihološkog prostora, imati veće šanse za uspeh. Setite se kako mačka lovi. Pre nego što napadne ona vreba (procenjuje), čeka pogodan trenutak (strpljenje) i napada (trenutak najvećih šansi za uspeh).

Trenutna pomoć mogu da budu svesna površinska pražnjenja kao što je fizička aktivnost ili bilo koja vrsta izražajne radnje – izbacivanja napolje onoga što je unutra (crtanje, pisanje, pevanje, šivenje...).

Kada govorimo o besu, jako je važno da imamo na umu da odbrana sopstvenog prostora ne opravdava napad na drugo ljudsko biće. Ljudi nikada nisu istinski jedni drugima problem. Mi smo socijalna bića stvorena za saradnju i podržavanje. Nezgoda je u tome što nas glavni okvir savremenog društva usmerava na sticanje ograničenih materijalnih dobara i suparništvo, nameće nam doživljaj da nema dovoljno svega za sve i da moramo da se borimo među sobom. Ipak, beba se ne rađa sa potrebom za određenim brendom nego za bliskošću i povezivanjem. Čovek je podjednako biće materijalnog i nematerijalnog sveta, ograničenog i neograničenog. I iz oba treba da crpi svoju snagu.

Ana Petrović,
psiholog

KORONA I AUTIZAM: DA LI ĆEMO IZ PANDEMIJE IZAĆI SOLIDARNIJI?

Restriktivne mere koje su preduzele države u borbi protiv korona virusa, među kojima je i ograničavanje kretanja, teško su pale svima. Često izgubimo iz vida da one posebno pogađaju najosetljivije među nama poput dece, starijih, kao i naše sugrađane koji su i u redovnim okolnostima manje vidljivi.

Osobama sa autizmom je dnevna rutina veoma važna za kvalitet života i lično napredovanje. Zato je doneta odluka da se njima i njihovim pratiocima dozvoli izlazak iz kuće i tokom policijskog časa, rekla nam

je predsednica Upravnog Odbora „Udruženja za pomoć osobama sa autizmom“ iz Kragujevca Danijela Nešović.

“Grad Kragujevac je jedan od prvih u Srbiji koji je prepoznao i razumeo potrebe osoba iz spektra autizma i odobrio im da u pratnji idu u šetnje u vreme policijskog časa. Uredbom Vlade Srbije je to sada dozvoljeno na nivou cele zemlje, čime je omogućeno porodicama da lakše sprovedu dnevne rutine kod takve dece i tako prevazidu ove teške trenutke. To je posebno važno kada se ima u vidu

da se celodnevnom boravkom u zatvorenom prostoru kod osoba sa autizmom stvara agresivnost i autoagresivnost”, objasnila je Danijela Nešović, majka mladića sa autizmom.

Prema njenim rečima, pomogli su i

mediji izveštavajući o potrebama ovih osoba i njihovih porodica. Kao i do sada, solidarisale su se verske i druge organizacije kroz humanitarne donacije među kojima su i maske za članove Udruženja. Navela je i da pripadnici policijske uprave u Kragujevcu prepoznaju osobe sa autizmom i ne legitimišu njihove pratiocima tokom šetnje.

“Verujem da težimo ka jednom solidarnom i demokratskom društvu gde se osobe sa autizmom prepoznaju, ali u tom pravcu treba još mnogo da se radi kako bi nivo svesti građana prema ovoj populaciji bio na još višem nivou”, kaže Danijela Nešović.

Na pitanje da li će ovo vreme kad se svi preispitujemo učiniti da budemo bolje društvo u kojem svako može da iskaže svoje potencijale, Danijela Nešović kaže da to u ovom trenutku ne možemo da znamo.

“Iskustvo govori da period posle bombardovanja, kada je takode bilo solidarnosti zbog vanrednog stanja, nije doneo bolji odnos prema osobama iz autističnog spektra. Ipak, ovo interesovanje za njih koje vidimo u poslednje vreme daje nadu da će društvo izaći bolje iz ove pandemije” rekla je predsednica Upravnog Odbora “Udruženja za pomoć osobama sa autizmom” iz Kragujevca Danijela Nešović.

**Budimo odgovorni zajedno.
Čuvajmo jedni druge.**

#ostanikodkuće

Novaston - Vuka Karadžića 7A, Beograd, Srbija

WWW.NOVASTON.COM

Pronadite nas na

